

tuinjournaal

Nieuwe huisstijl
voor NTs

pagina 8

Op de bres voor
onze oudste
levende wezens
pagina 10

Leonard Springer
en Eyckenstein

pagina 12

Water in de tuin

pagina 22

Mien Ruys
excursies

pagina 25

MAART 2009 - JAARGANG 26 - NUMMER 1

thema
monumentale
bomen

*monumentale
bomen*

TUIN NEDER
LANDSE
STICHTING

De Nederlandse Tuinenstichting (NTs), opgericht in 1980, streeft naar het behoud van tuinen en parken die van belang zijn door vormgeving, beplanting, cultuurhistorisch karakter en ligging. Daartoe worden inventarisaties en onderzoeken uitgevoerd en adviezen gegeven aan eigenaren, beheerders en overheden over planontwikkeling, herstel, beheer en aanpassingen.

De NTs organiseert voor donateurs en andere belangstellenden cursussen, excursies en inleidingen over aspecten van de tuinkunst, tuincultuur en tuin- en landschapsarchitectuur.

M.A.O.C. Gravin van Bylandt Stichting

Donateurs ontvangen jaarlijks de Open Tuinen Gids met een tuinpas waarmee de NTstuinen op de aan-gegeven data gratis te bezoeken zijn. De middelen voor deze activiteiten worden door donateurs bijeengebracht. De jaarlijkse donatie voor particulieren bedraagt minimaal € 42,00. Het donateurschap geldt per kalenderjaar en wordt automatisch verlengd, tenzij de donateur opzegt vóór 1 november van het lopende jaar. Daarnaast kent de NTs geschenk- en bedrijfs-donateurschappen. Bij het bureau is informatie te verkrijgen over het doen van schenkingen en legaten.

Het Tuinjournaal is mede mogelijk gemaakt door:

KfHein,fonds

Voorwoord

Het is een feestelijk moment om dit nieuwe Tuinjournaal u te kunnen aanbieden. Wij zijn trots op het resultaat. Wij hopen dat u dat ook bent. En behalve u misschien ook vele nieuwe donateurs. Het is misschien even wennen maar misschien ziet u na de eerste schrik de kwaliteitverbetering, de rust in de lay out en de ruimte voor mooie foto's. Elders in dit nummer kunt u nog meer lezen over het Tuinjournaal nieuwe stijl. Veel dank aan allen die zich het afgelopen jaar hebben ingezet om dit prachtige nummer tot stand te brengen, zoiets gaat niet zomaar. Vooral veel dank aan het Prins Bernhard Cultuurfonds, de M.A.O.C. Gravin van Bylandt stichting en het K.F. Hein fonds. Zij hadden vertrouwen in de NTs en zagen een taak voor de NTs in de toekomst en waren bereid een financiële injectie te geven om onze missie "het opkomen voor het groene culturele erfgoed" uit te kunnen voeren en aan te passen aan de huidige tijd.

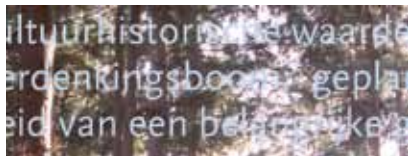
Per 1 januari is het bestuur van samenstelling veranderd. De NTs heeft vele jaren mogen genieten van de kennis en aanwezigheid van Honey Wolff, die zich tevens kenmerkte door haar grote diplomatie, een luisterend oor voor iedereen. Honey hield als geen ander in het bestuur de grote lijnen in de gaten en heeft de aanzet gegeven voor het huidige meerjarenbeleidsplan. Caroline de Koning zal de taak van vice-voorzitter op zich nemen. Henk van der Eijk, deskundig op het gebied van historische tuinen, is ons nieuwe bestuurslid. Henk heeft een prachtige eigen website www.historicalgardensblog.com.

In de twee jaar dat Roland Muller penningmeester was, is hij een enorme steun voor het bestuur en het kantoor geweest. Roland is donateur vanaf het eerste uur. Jarenlang heeft hij in de kascommissie gezeten. Hij heeft het initiatief genomen om de donateurs- en financiële administratie weer bij de Tuinenstichting zelf onder te brengen. Robert Kreder heeft zijn taak overgenomen en is net als Roland werkzaam bij de bank Insinger de Beaufort. Het bestuur is Honey en Roland veel dank verschuldigd.

Heeft u de linde van Sambeek, de kroeze of kruisboom op de Fleringer es, of de stek van Linnaeus van de goudenregen in de Hortus Botanicus Leiden wel eens in het echt gezien? Levende monumenten met een indrukwekkende geschiedenis. Dit Tuinjournaal gaat over monumentale bomen, waar zoveel over te vertellen valt.

Beline Geertsema, voorzitter

	6 en 7
Nieuws NTs-nieuws en andere wetenswaardigheden.	

	8 en 9
Nieuwe huisstijl voor NTs De nieuwe huisstijl past in het streven van het bestuur om de positie van de NTs te versterken. <i>Marian Lenshoek</i>	

	THEMA MONUMENTALE BOMEN	10 en 11
Op de bres voor onze oudste levende wezens Al bijna veertig jaar zet de Bomenstichting zich in voor een boomrijke leef- en werkomgeving. Zonder bomen die ons warmte, luvte, constructiemateriaal en drijfvermogen leverden, hadden wij ons niet kunnen ontwikkelen tot wat wij nu zijn. <i>Frank Moens</i>		

	THEMA MONUMENTALE BOMEN	12 en 13
Leonard Springer en de monumentale bomen op Eyckenstein Met zijn ontwerp voor Eyckenstein won de jonge Springer een zilveren medaille op de Internationale Tentoonstelling in Parijs van 1885. <i>Ronald van Immerseel</i>		

	THEMA MONUMENTALE BOMEN	14 en 15
Huis te Manpad vervangt oude lindebomen Door de kap van de tweeëneenhalve eeuw oude bomen krijgt de buitenplaats een volslagen ander aanzicht. <i>Marian Lenshoek</i>		

	THEMA MONUMENTALE BOMEN	16 en 17
Nederlandse bomen: autochtoon of allochtoon? Over plantenjagers en verzameldrift. <i>Carla Teune</i>		

	THEMA MONUMENTALE BOMEN	18 en 19
De hoogste, dikste en oudste bomen van Nederland Overal in het land staan exemplaren die de elementen hebben getrotseerd en tot majestueuze proporties zijn uitgegroeid. Een overzicht op basis van het Landelijk Register van Monumentale Bomen van de Bomenstichting. <i>Frank Moens</i>		

	THEMA MONUMENTALE BOMEN	20
De Nederlandse Dendrologische Vereniging Vereniging voor de pure bomenliefhebber. <i>Joost Gieskes</i>		

	THEMA MONUMENTALE BOMEN	21
Thema kort: De Juttepeer. Park Merwestein. Hoe dik is uw boom?		

22 - 23 - 24

Water in de tuin

Water is de bron van alle leven. Het voedt en zuivert, maar water behoort ook tot de belangrijkste elementen van de tuin-kunst. Een korte geschiedenis bij het verschijnen van de Open Tuinen Gids 2009, met water als thema.

Éva Kóvacs

	25
Mien Ruys-excursies in 2009 Eerbetoen aan de meest geliefde, meest aansprekende Nederlandse tuinarchitect van de twintigste eeuw. <i>Marianne van Lidth de Jeude</i>	

	26 en 27
Neem deel aan de NTs-excursies voor donateurs	
Thema 2009: water	

28 en 29

De Overtuin:

een vriendelijke en voorname plaats in Warnsveld

De schoonheid van een heel oude tuin, waarvan de structuur zich in haar winterse eenvoud tot op het bot laat zien. We worden betoverd door de briefkaart-charme van pasgevalen sneeuw.

Jet van Dam van Isselt

	30
Een kijkje in de keuken van de Monumentencommissie De Monumentencommissie werkt aan meldingen van leden en gemeentes met zorgen over bedreigingen van particuliere tuinen, parken, buitenplaatsen en groen in (vesting)steden. <i>Annemiek Tromp</i>	

Geen Tuinjournaal ontvangen?

Laat het de NTs weten!

Het Tuinjournaal verschijnt op 1 maart, 1 juni, 1 september en 1 december. Soms blijkt dat donateurs het kwartaalblad van de NTs niet ontvangen. Bent u donateur en ontvangt u het Tuinjournaal niet? Wilt u dan een e-mail sturen naar het NTs-bureau? Dan kunnen we u alsnog een exemplaar toesturen.

Rectificatie geboortjaar Mien Ruys

In het decembernummer werd 2009 aangekondigd als het honderdste geboortjaar van Mien Ruys. Dit is niet juist: Mien Ruys is geboren op 12 april 1904. De NTs wil het belangrijke werk van Mien Ruys eren door middel van studiedagen over haar werk, omdat het dit jaar tien jaar geleden is dat zij is overleden. Op pagina 25 in dit Tuinjournaal leest u hierover meer.

NTs stelt voor

Ellen Kickhefer is sinds december secretarisch medewerker en verzorgt de donateursadministratie. Als u ons belt, krijgt u Ellen aan de telefoon. Esther van der Sluis is vanaf januari acht uur per week in dienst als communicatiemedewerker. Dorine van Ierschoot heeft, samen met vormgever Eugénie van Dam van Isselt, de productie van de Open Tuinen Gids 2009 succesvol afgerond en is nu weer full time student. Eugénie is vormgever van de Open Tuinen Gids, het Tuinjournaal en de algemene folder. Zij gaat met alle elementen van het huisstijlboek van Willemijn Staal de vormgeving verder uitwerken en toepassen.

Esther van der Sluis

Ellen Kickhefer

Bezoek open tuin op bloemeneiland Madeira

NTs-donateurs de heer en mevrouw Wijker-Scheltus verblijven een gedeelte van het jaar op het prachtige tuinen- en bloemeneiland Madeira. Zij geven NTs-donateurs de gelegenheid hun tuin van 3.000 m², gelegen bij Arco San Jorge, gratis te bezoeken. Om een afspraak te maken voor een bezoek, graag vooraf bellen naar: (00) 351 291 57 80 73.

Excursie naar Friese stinzenflora

Op 28 maart organiseert de NTs een excursie naar Friesland, rond het thema stinzenflora. We ontvangen u om 10.00 uur bij Dekemastate in Jelsum, ten noorden van Leeuwarden. Na een bezoek aan het parkbos van Martenastate in Cornjum bezoeken we, via de Schierstins in Veenwouden, de particuliere tuin van de heer en mevrouw Lutz in Kollum; een ontwerp van de bekende architect Roodbaard.

Voor meer informatie:
Tuinjournaal december 2008.

U kunt zich nog aanmelden voor deze excursie.
Kosten: voor donateurs en één introducés bedragen € 49,-pp; overige introducés betalen € 54,-pp (zie de bon achter in dit Tuinjournaal).

Cursus voor groen erfgoedbeheer

Speciaal voor professionals in de cultuurhistorische en landschappelijke sector, maar ook voor mensen die zich betrokken voelen bij de groene erfgoedsector hebben de NTs, de Stichting PHB, de Stichting Perennial Perspectives, Het Gilde van Tuinbazen en de RACM de eenjarige professionele hbo-cursus 'Groen Ruimtelijk Erfgoed' ontwikkeld. Deze wordt gegeven aan de Hogeschool Utrecht.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met studieadviseur ing. Marjorie Verhoek op 030 238 88 88. U kunt ook de website raadplegen van de Hogeschool Utrecht, Centrum voor Natuur & Techniek: www.cvnt.nl.

Overheid zet subsidie Landelijk Register van Monumentale Bomen stop

Dit Tuinjournaal gaat over 'monumentale bomen'. Kijkt u goed om u heen, want als het aan de overheid ligt worden deze groene monumenten een zeldzaamheid.

De overheid wil de gemeentelijke kapverordeningen afschaffen. Daarvoor in de plaats komt een inferieur systeem van lijsten met bijzondere bomen. Alsof dat niet genoeg is, zet de overheid bovendien de subsidie voor het beheer van het Landelijk Register van Monumentale Bomen, opgezet en beheerd door de Bomenstichting, per 2010 stop. Zie ook het artikel van Frank Moens op pagina 10 en 11.

Met het beëindigen van de bijdrage voor het beheer van het register van de Bomenstichting laat de overheid zien geen belang te hechten aan de bescherming en de waarde van monumentale exemplaren. Er is geen wet en geen geld beschikbaar voor bescherming en onderhoud.

Fotografie - Jeroen Phillipona
Douglassparren bij Het Loo

de leeftijd van de boom is
jaar.
beeldbepalend -
de boom is door zijn leefti
ning onvervangbaar voor h
de omgeving en van lande
cultuurhistorische waarde
herdenkingsboom; geplan
heid van een belangrijke ge
markeringsboom; geplant
zoals grensbomen in het
bied, of bakenbomen langs
kruis / kapelboom; geplant
pel of kruisbeeld om de lo
drukken.
bijzondere snoeivorm bijvo
snoeivorm tweestam
dendrologische waarde -
van een zeldzame soort c
een bijzondere groeivorm
natuurlijke oorzaken bijvo
stammig, meerstammig.
natuurwaarde - de boom h
doordat er zeldzame plant
leven.
zeldzaamheid - De boom
oudste of hoogste in de g

nieuwe huisstijl voor NTS

Voor u ligt een Tuinjournaal in een geheel nieuwe jas, dat de NTs met gepaste trots aan u

presenteert. De nieuwe vormgeving maakt deel uit van de nieuwe huisstijl van de Nederlandse

Tuinenstichting. Een nieuw gezicht, waarmee de NTs laat zien dat ze met haar tijd meegaat.

Het groene culturele erfgoed wordt steeds meer bedreigd en het bestaan van de NTs daarmee

alsmaar belangrijker. “De nieuwe huisstijl past in het streven van het bestuur om de positie van de

NTs te versterken,” zegt Quiriene den Oudsten, hoofd bureau van de NTs.

Positie NTs versterken

“De nieuwe vormgeving begon met het idee om de kwaliteit van het Tuinjournaal te verbeteren. Gevolg was dat het uiterlijk van de Open Tuinen Gids daar ook op aangepast moest worden. Daarna is al snel besloten om de huisstijl, de manier waarop de organisatie zich presenteert, en het logo te vernieuwen,” aldus Quiriene den Oudsten. Om haar positie te versterken wil de NTs een grotere doelgroep interesseren voor haar activiteiten. Bovendien gaat de NTs zich actiever inzetten op lobby- en beleidsniveau en de contacten met groenorganisaties verstevigen. Een sterke huisstijl oogt professioneel en wekt vertrouwen en kan zo bijdragen aan dit streven.

Quiriene den Oudsten: “De donateurs zijn vanouds onze belangrijkste basis: zij vormen ons draagvlak. Voor de NTs is het dan ook erg belangrijk dat onze donateurs zich aan de stichting willen blijven verbinden. We gaan ons actiever richten op nieuwe doelgroepen, zoals dertigplussers en veertigplussers, die nu minder vertegenwoordigd zijn. We vinden het belangrijk om hen bewust te maken van het belang van de bescherming en het behoud van monumentaal groen op de langere termijn.”

Het eerste product in de nieuwe huisstijl is de tuinpas, die u ieder jaar van ons ontvangt. De tuinpas hebben wij u rond 15 februari toegestuurd.

Eigentijds met een sterk logo

Voor het bedenken van een nieuw Tuinjournaal zijn drie ontwerpers benaderd. De voorkeur ging uit naar Willemijn Staal van het bureau être uit Amsterdam. Willemijn is als grafisch ontwerper gespecialiseerd in het ontwikkelen van een merk en een identiteit. Quiriene den Oudsten: “Haar opdracht was om de identiteit van de NTs te versterken. Vervolgens is ze aan de slag gegaan om de huisstijl eigentijds te maken met een visueel sterk logo, niet alleen voor het Tuinjournaal maar voor de gehele NTs. Willemijn Staal heeft dat eerder gedaan, voor gerenommeerde opdrachtgevers zoals ING Bank en Robeco Groep. Het Prins Bernhard Cultuurfonds heeft een subsidie beschikbaar gesteld bedoeld voor de herpositionering van het Tuinjournaal. Het is dus zeker niet betaald uit de donateurs gelden.” De opmaak van het eerste nummer van het Tuinjournaal in de nieuwe vormgeving wordt gedaan door Willemijn Staal en Maya Timmer van MAT ONTWERP in Den Haag.

Uit diverse voorstellen heeft het bestuur uiteindelijk gekozen voor een logo dat er losser uitziet dan het vertrouwde logo. Het bestuur wilde een beeldmerk met zowel een klassieke als moderne uitstraling, dat rust en stabiliteit uitstraalt. De basisvorm van het logo, een tuin verdeeld in vakken, is nog steeds herkenbaar en bestaat uit een vierkant met de naam en als stijlelement een bladvorm. Quiriene den Oudsten: “De bladvorm laat zien waar de NTs voor staat: groen erfgoed in de meest brede zin van het woord. Niet alleen tuinen, maar ook openbaar groen, zoals parken en de ontwikkeling van nieuw groen. Het logo kan op verschillende manieren worden gebruikt, in andere kleuren, diapositief, passend bij het product waarvoor het wordt gebruikt.”

In de loop van het jaar gaat u steeds meer van de nieuwe huisstijl zien. Alle producten van de NTs worden aangepast, zoals het Tuinjournaal, de tuinpas en het briefpapier. De Open Tuinen Gids krijgt voorlopig alleen een nieuwe omslag. De website (www.tuinenstichting.nl) wordt in een later stadium ontworpen in de nieuwe huisstijl.

Tekst - Frank Moens
Fotografie - Bomenstichting

Oude linde kasteel Westhove, Oostkapelle.

Bomenstichting
Oudegracht 201 bis
3511 NG Utrecht
030-2303510 (9-13 uur)
Info@bomenstichting.nl
www.bomenstichting.nl

Frank Moens volgde een opleiding aan de Tuinbouwschool in Utrecht en werkt als projectleider bij de Bomenstichting, waar hij onder meer intensief betrokken is bij totstandkoming en actualisering van het Landelijk Register van Monumentale Bomen. Lees ook het artikel van Frank Moens op pagina 18 en 19.

Met het oproepen van verwondering over bomen wil de Bomenstichting bereiken dat mensen bewuster en zorgvuldiger met bomen omgaan. Die verwondering is op veel manieren te bewerkstelligen. Gebleken is dat de meest eenvoudige weg die van de confrontatie is met een oud, doorleefd exemplaar. Grote, oude bomen dwingen respect af en ontzag. De Bomenstichting loopt tegen de veertig. Ze heeft er gedurende die tijd onder andere voor gezorgd dat het begrip Monumentale boom ingeburgerd is en dat dit soort bomen in gemeenten in toenemende mate een beschermde status hebben gekregen.

De stam van de linde van Westhove.

De platan van Hoekenburg, Voorburg, behoort tot de grootste van Zuid-Holland.

thema bomen: op de bres

Bomen zijn een onmisbare metgezel van de mens, die op zijn beurt een niet-aflatende bedreiging voor bomen vormt. Toch is er, hoewel we kaplustig zijn, ook altijd plaats geweest voor bewondering. Oude volkeren vereerden bomen, het waren plaatsen waar goden in vertoefden en waar je kracht uit kon putten. Er zullen weinig mensen zijn die niet met verbazing onder een grote, oude boom staan en zich verwonderen over de enorme omvang en het feit dat zo'n exemplaar daar al eeuwenlang staat als vast onderdeel van de omgeving.

Bomenstichting

Met die achtergrond werd in 1970 de Bomenstichting opgericht. Geconstateerd was dat er veel bedreigingen voor bomen op de loer lagen, zowel onder- als bovengronds, en dat er zeer onzorgvuldig en ondeskundig met bijzondere exemplaren werd omgesprongen. Het begrip Monumentale boom deed zijn intrede en het vak boomchirurg (tegenwoordig 'boomverzorger') was volop in opkomst. Al bijna veertig jaar zet de Bomenstichting zich in voor een boomrijke leef- en werkomgeving. Het besef van het belang daarvan heeft de laatste jaren een extra betekenis gekregen, sinds uit onderzoek bleek dat bomen een essentiële bijdrage leveren aan onze gezondheid en geestelijk welzijn. Bomen vangen fijnstof op, dragen bij aan tempering van temperatuur en geven luwte. Mensen blijken enkele dagen sneller van een ziekte te genezen als ze in een groene, boomrijke omgeving vertoeven; een niet geringe kostenbesparing.

Monumentale bomen

In 1983 begon de Bomenstichting met het vergaren van gegevens over de meest bijzondere exemplaren in ons land en noemde die de Monumentale bomen. Het Landelijk Register van Monumentale Bomen is inmiddels uitgegroeid tot ruim 10.000 beschrijvingen van solitairen, groepen en lanen. Een monumentale boom is vooral een boom die een flinke omvang heeft, minimaal tachtig jaar oud is en indrukwekkend en bepalend voor de omgeving. Daarnaast geldt ook het cultuurhistorisch aspect; zo kan een boom getuige zijn geweest van een bijzondere gebeurtenis. Andere redenen om bomen tot monument uit te roepen zijn de zeldzaamheid in soort of afmetingen, of het feit dat zij zeldzame dieren huisvesten, zoals vleermuis of boommarter. Ook speciale plantverbanden of snoeivormen komen in aanmerking. Gehele parken kunnen monumentaal zijn vanwege het bomenbestand. Elders in dit nummer komen de landschapsarchitecten Springer en Zocher aan bod, fenomenen als het gaat om de toepassing van het sortiment.

Aan de hand van het register pleit de Bomenstichting voor een betere bescherming van bomen in het algemeen en de monumentale bomen in het bijzonder. Er is geen wet en zelfs geen nationaal beleid gericht op bescherming van deze monumenten. Dit in schril contrast met landen om ons heen. Gebleken is dat jaarlijks 1% van de geregistreerde objecten verdwijnt. Het merendeel daarvan door toedoen van de mens. De Bomenstichting vindt dit onaanvaardbaar en wil dat er voldoende maatregelen tot stand komen om monumentale bomen een betere toekomst te geven in ons land. Samengevat komt het neer op het verkrijgen van een algemene beschermde status voor monumentale bomen, het verplicht stellen van voorafgaand onderzoek in bouw- en aanlegactiviteiten in de omgeving ervan en het bijdragen van (financiële) steun aan particulieren.

Tekst - Ronald van Immerseel

In 1876 kocht Elisabeth Charlotta Both Hendriksen, sinds 1872 weduwe van C.W.J. baron van Boetzelaer van Dubbeldam, het nabij Maartensdijk gelegen landgoed Eyckenstein. Zij was al eigenaresse van landgoed Sandwijck en werd nu ook eigenaresse van het aangrenzende Eyckenstein. Het geheel had een omvang van ongeveer 1200 hectare.

Na haar dood in 1880 werd het ‘dubbellandgoed’ verdeeld. Eyckenstein vererfde met het bijbehorende huis op Willem Carel baron van Boetzelaer. Hij woonde hier met zijn gezin al sinds 1878 en begon direct met het verbouwen van het huis.

Leonard Springer en de monumentale bomen op Eyckenstein

TUIN NEDERLANDSE
STICHTING

Het park van Eyckenstein in 1905. Duidelijk zichtbaar de opvallende solitaire voor de randbeplanting. Links achter enkele van de door Springer gespaarde eiken.

Van Boetzelaer haalde al vrij snel de toen nog onbekende tuinarchitect en dendroloog L. A. Springer naar Eyckenstein. Het ontwerp van Springer voor Eyckenstein is belangrijk omdat dit een vrij vroeg ontwerp is uit zijn oeuvre als zelfstandig tuinarchitect sinds 1878.

In 1881 kreeg Springer de opdracht om een ontwerp voor het park te maken. In totaal zijn drie ontwerpen van hem bewaard gebleven.⁽¹⁾ Twee ontwerp-schetsen zijn in potlood en krijt uitgevoerd. Het derde ontwerp getiteld ‘Ontwerp voor veranderingen bij Eijkenstein eigendom v.d. hoogEdelgeboren heer mr. W.C. baron van Boetzelaer te Maartensdijk’ is een gekleurde ontwerp-tekening die Springer heeft opgestuurd naar de Internationale Tentoonstelling in Parijs van 1885. Met dit ontwerp won hij de zilveren medaille. Rond 1919 zou Springer nogmaals terugkeren op Eyckenstein en was hij betrokken bij de veranderingen in het achterpark (2).

Het ontwerp

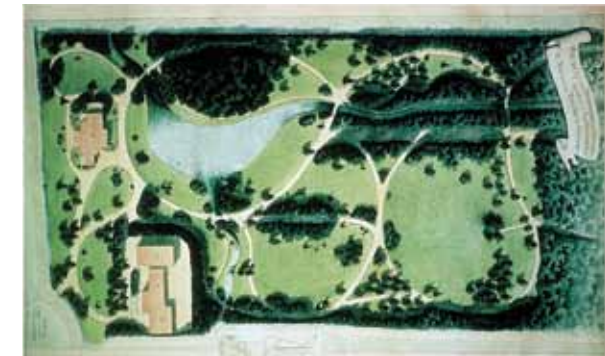
Gezien de overeenkomst met de huidige structuur van het park, is het duidelijk dat het derde ontwerp in ieder geval op hoofdlijnen is uitgevoerd. Een belangrijk ‘Springerkenmerk’ is de hoge mate van open ruimtes in het park. Het ontwerp wordt gekenmerkt door grote gazons en diepe door bomen omlijste zichten die het gehele park doorsnijden. De gazons bevatten langs randen solitaire bomen, vaak afgewisseld met heesters en overlopend in de buitenrand van het park. De beplantingsgroepen met massa zijn voornamelijk langs de randen en langs de oude laanstructuren te vinden. Bekend is dat Springer veelvuldig op gardeneske wijze coniferen of opvallende solitaire plantte verspreid in het gazon tegen een massievere boomgroep, zodat deze extra opviel tegen de groene achtergrond. (3) Ook op Eyckenstein zien we deze werkwijze in de randbeplanting langs de gazons.

Gespaarde bomen?

Bij de inventarisatie van het terrein voor het in 2008 door Stichting Particuliere Historische Buitenplaatsen (PHB) opgestelde beheerplan, bleek echter dat er in het park een aantal bomen staan die zeker ouder zijn dan het ontwerp maar hier niet op voorkomen (en hier eigenlijk in sommige gevallen ook niet in passen). Het betreft onder andere monumentale eiken bij de toegang en restanten van de eeuwenoude beuken- en eikendwarsslaan. Wat is hier aan de hand? Uit de literatuur over Springer komt het beeld van een boomliefhhebber en dendroloog naar voren die meermaals bestaande bomen spaarde, ook als deze niet in het ontwerp in te passen vielen. Blijkbaar kon hij het ook op Eyckenstein niet over zijn hart verkrijgen om deze bomen te vellen. Dat de bomen niet in het ontwerp zijn ingepast, doet vermoeden dat ‘en travaux’ is besloten de bomen te handhaven.

Grove dennen

De invloed van Springer op Eyckenstein herkennen we ook in een aantal monumentale grove dennen in het achterpark. Springer was zeer gecharmeerd van de Pinus sylvestris die hij als ‘tuinboom’ introduceerde.⁽⁴⁾ Deze soort was voorheen alleen als productiehout geliefd en werd niet in tuinen en parken toegepast. Na Springers’ verhuizing naar Hilversum in 1889 met de nabije heide met grove dennen, was het silhouet van deze bomen hem gaan intrigeren. Op Eyckenstein handhaafde Springer een aantal ‘wilde’ grove dennen en nam ze op in zijn plannen waar ze inmiddels tot monumentale bomen zijn uitgegroeid.

Het uitgevoerde ontwerp van Leonard Springer voor Eyckenstein uit 1881:

‘Ontwerp voor veranderingen bij Eijkenstein eigendom v.d. hoogEdelgeboren heer mr. W.C. baron van Boetzelaer te Maartensdijk’, W.U.R., afd. Speciale Collecties, Collectie Springer inv.nr. 01.387.04.

Noten

¹ Zie W.U.R., afd. Speciale Collecties, Collectie Springer inv. nr. 01.387.02; 01.387.03 en 01.387.04.

² C.D.H. Moes, L.A. Springer. Tuinarchitect, dendroloog (Rotterdam 2002), 309.

³ Moes, Springer, 41.

⁴ Moes, Springer, 158.

Huis te Manpad vervangt oude lindebomen

De monumentale lindebomen op het voorplein van het Huis te Manpad zijn toe aan vervanging. Een drastische ingreep: door de kap van de tweeëneenhalve eeuw oude bomen krijgt de buitenplaats de komende decennia een volslagen ander aanzicht.

Oude bomen zijn kwetsbare monumenten. De lindebomen van de historische buitenplaats Huis te Manpad in Heemstede zijn geplant rond 1736, in de tijd dat de buitenplaatsencultuur in deze regio op een hoogtepunt was. Het huidige hoofdgebouw van Huis te Manpad dateert uit 1630.

In de zeventiende en achttiende eeuw is het bezit uitgebreid en het huis verder verfraaid. Van 1767 tot 1953 was Huis te Manpad in bezit van de bekende familie Van Lennep, waaronder politicus Cornelis van Lennep, de dichter David Jacob van Lennep (1774-1853) en de schrijver/politicus Jacob van Lennep (1802-1868).

Quinconce-verband

Wat de oude lindebomen van Huis te Manpad bijzonder maakt, is dat ze zijn aangeplant in quinconce- of quincunx-verband, dat verwijst naar het Latijnse quincunx: per vijf. Dit betekent dat in een vierkant vijf bomen zijn geplant, zoals op het vijfogige vlak van een dobbelsteen. Dit plantverband werd in Nederland voor het eerst in de zeventiende eeuw toegepast voor hoogstammige bomen, ter verfraaiing van het tuinarchitectonische ontwerp. Door de herhaling ontstaat een patroon van gelijke en evenwijdige lanen en een doorlopend perspectief. Voorbeelden van het gebruik van het quinconce-verband staan in het boek *Den Nederlandtsen Hovenier* uit 1669 van Jan van der Groen, de hovenier van Willem III. Huis te Manpad heeft één van de weinige nog bestaande quinconce-verbanden in Nederland. Maar de bomen zijn volgroeid en moeten worden verjongd. Tuinbaas Fred van der Hengst, verantwoordelijk voor het dagelijkse onderhoud van het park: “Na een zware storm zijn ze in 1990 gekandelaberd, waarbij de takken zijn ingekort en de boomhoogte flink is teruggebracht. De snoeiwonden zijn toen niet goed geheeld en er is water in gekomen. En als je goed kijkt, zie je dat ze zijn ingerot aan de voet van de stam. Ze zijn gewoon op.”

Onbekende variant

De eigenaar, de Stichting Huis te Manpad wil de bomen graag laten vervangen, maar het probleem is dat niemand weet welk type linde hier staat. “En dat is van wezenlijk belang, want we willen dezelfde bomen terug,” zegt rentmeester Pieter Dhont. Op verzoek van de eigenaar heeft deskundige Bert Maes onderzoek gedaan naar de herkomst en naar welke klonen hier staan. Hij maakte

daarbij gebruik van Engels en Zweeds onderzoek. Er is gekeken naar de bladeren, de habitus en de bloemvorm. “Onze bomen blijken twee niet beschreven klonen te zijn, die wellicht familie zijn van de zwarte linde. Wel is bekend dat ze vroeger in Nederland, in de omgeving van Haarlem, werden gekweekt. Maar deze bijzondere lindes zijn nu niet in de handel verkrijgbaar. Daarom zijn stekken genomen die verder worden opgekweekt en afgehard. Pas als de bomen een compact wortelstelsel hebben, een zogeheten ‘draadkluit’, kunnen ze worden geplant zonder dat de wortels worden beschadigd en met de minste kans op uitval.” Pieter Dhont: “Voordat we geschikte bomen hebben, zijn we minimaal zes jaar verder. Tenminste, als alles goed gaat: de stekken die twee jaar geleden zijn genomen, zijn niet aangeslagen. Afgelopen zomer zijn voor de tweede keer stekken genomen, dus het duurt nog jaren voordat we goede vervangers hebben van de huidige bomen.” Verder wordt kritisch gekeken naar het moment waarop de huidige lindes worden gekapt. Fred van der Hengst: “Dat wordt een afweging. We willen niet te vroeg kappen, omdat we eerst afwachten of de jonge bomen zich goed ontwikkelen. Daarnaast willen we de periode zonder lindebomen zo kort mogelijk laten duren omdat ze zo bepalend zijn voor het aanzicht van de buitenplaats. Aan de andere kant zijn de bomen erg slecht en het risico dat ze omvallen wordt bij iedere storm groter.” Rond deze tijd wordt besloten wanneer de monumentale lindebomen worden vervangen.

De bomen zijn geplant in quinconce-verband.

Tekst - Carla Teune
Fotografie - Carla Teune

Nederlandse bomen:

autochtoon of allochtoon?

Het is interessant om te bekijken hoeveel bomen die onze tuinen opsieren, echt Hollands zijn. Om er een paar te noemen: berk, wilg, iep, beuk, eik, en es, maar een indrukwekkend aantal is het niet. Wij moeten het dan ook voornamelijk hebben van exoten die in de loop van vele eeuwen ons land zijn binnengekomen.

Eén van de pioniers op het terrein van bomenintroducties was de eerste directeur van de Leidse Hortus Botanicus. Niet alleen houden wij het erop dat Carolus Clusius (1526-1609) de tulp mee naar Leiden bracht, toen hij daar in oktober 1593 aankwam om de Hortus Medicus aan te leggen, hij bracht ook de paardenkastanje mee, oorspronkelijk afkomstig uit de Balkan.

*Carla Teune volgde de
Tuinbouwschool Huis te
Lande in Rijswijk. Werkte
in het Arboretum van
Kalmthout en leerde veel
van Jelena de Belder.
Werkte daarna gedurende
meer dan veertig jaar
in de Hortus Botanicus,
Leiden; de laatste twintig
jaar als hortulana.*

🌿 thema bomen: autochtoon of allochtoon 🌿

Nieuwsgierigheid

Clusius heeft in Europa veel gereisd om planten te bekijken en daar zaden, stekken, bollen, gedroogd materiaal en beschrijvingen van mee te nemen. Hij reisde in Frankrijk, Spanje, Portugal, de Lage Landen, Duitsland, Oostenrijk, Hongarije, Engeland, Zwitserland (Italië bezocht hij nooit) en ontmoette daar collega's met wie hij ervaringen uitwisselde en plantenmateriaal ruilde.

Wat bezielde die man om onder moeilijke omstandigheden zoveel te reizen? Uit nieuwsgierigheid en 'voor de kick', is mijn indruk. Het zijn dezelfde redenen, die in later eeuwen zoveel plantenjagers inspireerden om de ruige natuur van Afrika, China en Japan in te gaan. En mij om in de binnenlanden van China, of het bergland van Japan naar planten te gaan kijken, zaden te verzamelen en foto's te maken.

Verzameldrift

Voor mij is de Engelsman Ernest Henry Wilson (1876-1930), die begin vorige eeuw vele moeilijke reizen in China maakte, dé grote plantenjager. Hij bracht grote collecties prachtige planten mee terug, die nu onze tuinen opfleuren. Denk eens aan Lilium regale. Maar ook de bij ons als vitaminerijk en smakelijk bekend staande kiwi bracht hij mee, en de bij velen geliefde vaantjesboom: Davidia involucrata.

Zelf ben ik zeer onder de indruk van dr. Von Siebold (1796-1866), die van zijn eerste reis in Japan (1823-1829) Japanse planten mee naar Nederland bracht. Von Siebold bleef uit Japan planten ontvangen en keerde in 1859-1861 naar dat door hem zo geliefde land terug en stuurde opnieuw scheepsladingen planten naar ons land.

Voorbeelden van exoten: v.l.n.r. tweemaal Syringa yunnanensis en Hamamelis mollis.

Op zijn conto kunnen we bijvoorbeeld blauwe regen schrijven, maar ook Zelkova serrata, Paulownia, Japanse esdoorn, Hortensia's in soorten, Japanse paardenkastanje, Japanse walnoot en vele andere prachtige bomen, struiken en planten. Zo'n 750 stuks in totaal.

Zo'n vijftien bomen en struiken in de Leidse Hortus Botanicus dateren uit deze tijd. Behalve een grachtenhuis in Leiden, (nu het 'Sieboldhuis', Rapenburg 19) had Siebold een kwekerij waar hij door hem geïntroduceerde planten kweekte en verkocht. De Leidse Hortus bezit hiervan een aantal catalogi.

Door Von Siebold ben ik enthousiast geworden om in Japan te gaan kijken; ik ben echter niet de enige die op dat idee kwam: de veel te jong overleden Harry van de Laar uit Boskoop heeft voor het Proefstation voor de Boomkwekerij een aantal verzamelreizen in Japan gemaakt en diverse gewassen meegebracht, die nog steeds door Boskoopse kwekers worden gekweekt.

Vergunningen

Planten verzamelen is tegenwoordig veel moeilijker dan in de tijd van Wilson. Hij kon naar hartelust verzamelen; dat is nu niet meer mogelijk. Vóór een verzamelaar vertrekt, moet hij een verzamelvergunning aanvragen. In het land waar verzameld wordt moeten ook diverse documenten verkregen worden; anders mogen de planten het land niet uit en komen ze Nederland niet in. Verstandige maatregel zegt de één, lastig, hinderlijk en onnodig zegt de ander. Desondanks blijft bij een aantal plantensen de verzameldrift aanwezig.

Sommige bomen groeien uit tot majestueuze exemplaren zoals deze bonte esdoorn.

Zie voor details over het Landelijk Register van Monumentale Bomen van de Bomenstichting: www.bomenstichting.nl. Lees ook het artikel van Frank Moens op pagina: 10 en 11.

de hoogste, dikste en oudste bomen van Nederland

Geef bomen tijd, rust en ruimte en ze worden vanzelf kampioen, als tenminste externe factoren geen roet in het eten gooien.

Her en der in het land staan exemplaren die de elementen hebben getrotseerd en tot majestueuze proporties zijn uitgegroeid.

Er zijn ook bomen die gehavend al eeuwen strijd voeren, soms al waren opgegeven, maar van geen wijken wisten en nu bovenaan in het klassement staan. Hierna een vrij willekeurige opsomming van wat ons land te bieden heeft.

Deze is gebaseerd op het Landelijk Register van Monumentale Bomen van de Bomenstichting.

Het register telt maar liefst ruim 500 verschillende soorten en variëteiten, verdeeld over in totaal 10.600 objecten.

De dikkerds op rij:

Tamme kastanje (*Castanea sativa*)
Landgoed Heerlijkheidbeek,
Beek-Ubbergen – 8,5 meter.
Gewone platan (*Platanus x hispanica*)
voorterein Kasteel Keppel, Laag Keppel
(gem. Bronckhorst) – 8,3 meter.
Paardenkastanje
(*Aesculus hippocastanum*)
Landgoed Overcingel, Assen – 8,1 meter.
Mammoetboom (*Sequoia*),
huis Voorstonden,
Vorstonden – 7,9 meter.
Gewone eik (*Quercus robur*) Landgoed
Verwolde – Laren (Gld) – 7,9 meter.

Dikke eik Verwolde

Dikste

De dikste bomen in ons land zijn ruim 8 meter in omtrek. Meer dan vijf zijn dat er echter niet. Slechts twintig bomen zijn dikker dan 7 meter. Al enige decennia voert de tamme kastanje in Beek-Ubbergen de lijst aan en is nu ongeveer 8,5 meter. De boom staat in het bos bij de oorsprong van de Heerlijkheidbeek; een ideale plaats met altijd water onder wortelbereik. De boom is echter behoorlijk in verval. De stam is geheel hol en van de kroon resteren slechts enkele grote gesteltakken.

Hoogste

In tegenstelling tot het meten van de dikte van bomen is het vaststellen van de hoogte geen eenvoudige opgave. Alleen met speciale meetapparatuur lukt het nauwkeurig. Verreweg de hoogste bomen staan op landgoed Het Loo (Achterpad) bij Apeldoorn. Het betreft een groep Douglassparren die op weg zijn naar de 50 meter. Begin 2008 had een boom de 49 meter bereikt. Het zijn de oudste Douglassparren van ons land, geplant in 1886. In het herkomstgebied in het westen van de Verenigde Staten meet de hoogste Douglas 120 meter.

Wie steekt wie naar de kroon:

Douglasspar
(*Pseudotsuga menziesii*) op het Loo,
Apeldoorn – 49 meter.
Mammoetboom
(*Sequoiadendron giganteum*)
Arboretum Schovenhorst,
Putten – 41 meter.
Gewone beuk (*Fagus sylvatica*)
Hoog Erf nabij Groot Warnsborn,
Arnhem – 40 meter.

Douglasspar Het Loo

Oudste

Het bepalen van de ouderdom van bomen is niet zo moeilijk, tenminste als de jaarringen kunnen worden geteld. En dat valt niet mee. Met een (holle) aanwasboor kan tot op de kern van een boom een boommonster worden genomen en vervolgens kunnen de ringen worden geteld. Daarmee verwond je de boom behoorlijk en daarom wordt deze methode slechts sporadisch toegepast. Veel lastiger is het als er helemaal geen kern meer is. Dat is juist bij de meeste oudere bomen het geval, zo ook bij die in het lijstje hieronder. Het blijft daarom in veel gevallen gissen, zeker als het aan historische gegevens ontbreekt waaruit kan worden opgemaakt wanneer een boom geplant zou kunnen zijn. Deskundigen zijn het er vrijwel over eens dat de Hollandse linde langs de provinciale weg bij Sambeek de oudste boom is en stamt van ruim voor de Gouden Eeuw.

Onze krasse knarren:

Hollandse linde
(*Tilia x europaea 'Pallida'*),
Sambeek (gem. Boxmeer)
500 – 700 jaar.

Linde kasteel Westhove,
Oostkapelle – ca 500 jaar.

Zomereik (*Quercus robur*) 'Het Kroontje',
landgoed Baest, geplant in 1525 (is in 1930
met aanwasboor vastgesteld).

Zomereik (*Quercus robur*)
'Kroezeboom', op Fleringer es, Fleringen
(gem. Tubbergen), ca. 500 jaar.

Linde Sambeek

De Nederlandse Dendrologische Vereniging

Joost Gieskes

De Nederlandse Dendrologische Vereniging (NDV) is opgericht in 1924. De eerste voorzitter, L.A. Springer, was bij de oprichting van de vereniging nauw betrokken. Was de vereniging aanvankelijk speciaal bedoeld voor tuinarchitecten en boomkwekers, tegenwoordig zijn ook mensen met een andere professie en pure boomliefhebbers lid.

De NDV telt momenteel circa 675 leden.

De doelstellingen kunnen als volgt worden samengevat:

- de dendrologische kennis van de leden vergroten;
- de kennis over houtige gewassen uitdragen naar de groene sector in ons land en daarbuiten in de meest brede zin: kwekers, hoveniers, architecten, arboreta, groenvoorzieners, onderwijsinstanties, maar ook liefhebbers;
- bevorderen van verantwoord gebruik van houtige gewassen in tuin, openbaar groen en landschap;
- ondersteunen van behoud van collecties.

Speciale aandacht gaat uit naar eigenschappen van gewassen, naamgeving, herkomst, veredeling, toepassing en verzorging.

Viermaal per jaar wordt het blad 'Arbor Vitae' aan de leden verstrekt, en eenmaal 's jaars Dendroflora, een lijvig boekwerk met informatie over een bepaald geslacht of sortiment. Het is een uitgave gezamenlijk met de Koninklijke Vereniging voor Boskoopse Culturen.

S.G.A. Doorenbos (1891-1980), internationaal vermaard dendroloog, was van 1928 tot 1962 voorzitter van de NDV en heeft als geen ander zijn stempel gedrukt op de vereniging. Vanaf 1978 kent de vereniging periodiek de Doorenbospenning toe aan personen met een buitengewone verdienste voor de vereniging en voor de dendrologie.

De leden kunnen deelnemen aan een uitgebreid jaarprogramma met studiedagen en excursies. Voor meer informatie zie: www.dendrologie.nl.

Clusiuslezing 2009

De jaarlijkse Clusiuslezing bestaat uit een tot nieuwsgierigheid prikkelende reeks lezingen over het omvormen van vuilnisbelten en oude industrieterreinen tot recreatieparken en natuurparken.

De drie lezingen worden op 15 april in Leiden gehouden:

- **From Garbage to Garden**, door professor Erik Luiten, Technische Universiteit Delft
- **Botanical aspects of metal-contamination**, door professor Wilfried Ernst, Vrije Universiteit Berlijn
- **From Garbage dump to Landscape**, door professor Peter Lantz, Technische Universiteit München

De voertaal is Engels. Ter inleiding is er een beschouwing van de huidige praktijk in Nederland. De Clusiuslezing vindt plaats van 13:30 tot 17:30 uur in de Lorentzaal van het Kamerlingh Onnesgebouw, Steenschuur 25, 2311 ES Leiden.

Opgave bij voorkeur per e-mail: uffelen@hortus.leidenuniv.nl, eventueel per telefoon: 023 5256013. Na afloop is er een gezellig samenzijn. Een bijdrage in de kosten wordt op prijs gesteld.

Meer informatie: www.clusiusstichting.nl

Hoe dik is uw boom?

Voor het bepalen van de dikte van een boom, beter gezegd de diameter, kunt u de volgende procedure volgen: de omtrek van de boom wordt met een meetlint gemeten, langs de stam, op 1,30 meter vanaf de grond. Let wel, niet 1,30 meter hoog, want de boom kan scheef staan. Het verkregen getal wordt gedeeld door het getal 3,14, en dat levert de diameter op.

Voorbeeld: u meet een omtrek van 125 cm. Gedeeld door 3,14 levert dat een diameter op van 39,8 cm. Voor een wat ruwere benadering mag u gerust de omtrek delen door het getal 3. De afstand van 1,30 meter is afkomstig uit de Bomenverordening, maar wordt algemeen gebruikt.

Joost Gieskes

De Juttepeer

De juttepeer in het Heilige Geesthofje te Den Haag is mogelijk reeds aangeplant in 1647, en zou daarmee de oudste van Nederland kunnen zijn. In 1999 zijn van deze boom drie enten aangeplant in het hofje.

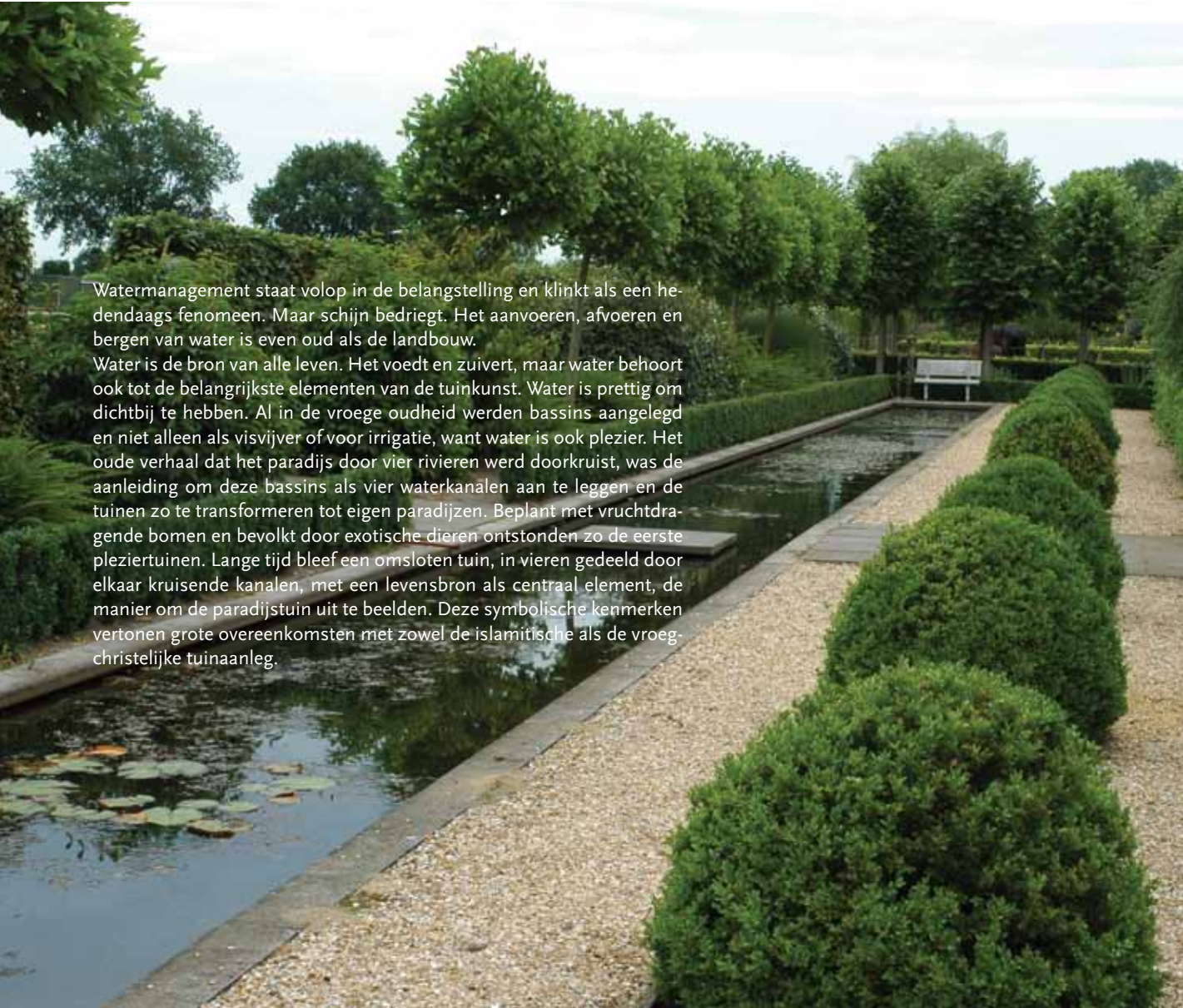
Joost Gieskes

Park Merwestein

De bekende dendroloog J.R.P. van Hoey Smith heeft in 2004 een bomenlijst opgesteld voor het Park Merwestein in Dordrecht. Eén van de bijzondere bomen in dit bijna 125 jaar oude wandelpark is een meer dan 300 jaar oude Robinia pseudoacacia; een bijzonderheid in dit oorspronkelijke poldergebied. In totaal staan er 400 waardevolle bomen in dit park.

water in de tuin

Eenvoudige, zuivere belijning in de tuinen van Albert Tielens in Hoeve.

Watermanagement staat volop in de belangstelling en klinkt als een hedendaags fenomeen. Maar schijn bedriegt. Het aanvoeren, afvoeren en bergen van water is even oud als de landbouw. Water is de bron van alle leven. Het voedt en zuivert, maar water behoort ook tot de belangrijkste elementen van de tuinkunst. Water is prettig om dichtbij te hebben. Al in de vroege oudheid werden bassins aangelegd en niet alleen als visvijver of voor irrigatie, want water is ook plezier. Het oude verhaal dat het paradijs door vier rivieren werd doorkruist, was de aanleiding om deze bassins als vier waterkanalen aan te leggen en de tuinen zo te transformeren tot eigen paradijzen. Beplant met vruchtdragende bomen en bevolkt door exotische dieren ontstonden zo de eerste pleziertuinen. Lange tijd bleef een omsloten tuin, in vieren gedeeld door elkaar kruisende kanalen, met een levensbron als centraal element, de manier om de paradijstuin uit te beelden. Deze symbolische kenmerken vertonen grote overeenkomsten met zowel de islamitische als de vroeg-christelijke tuinaanleg.

Hemelbolfontein bij Paleis Het Loo.

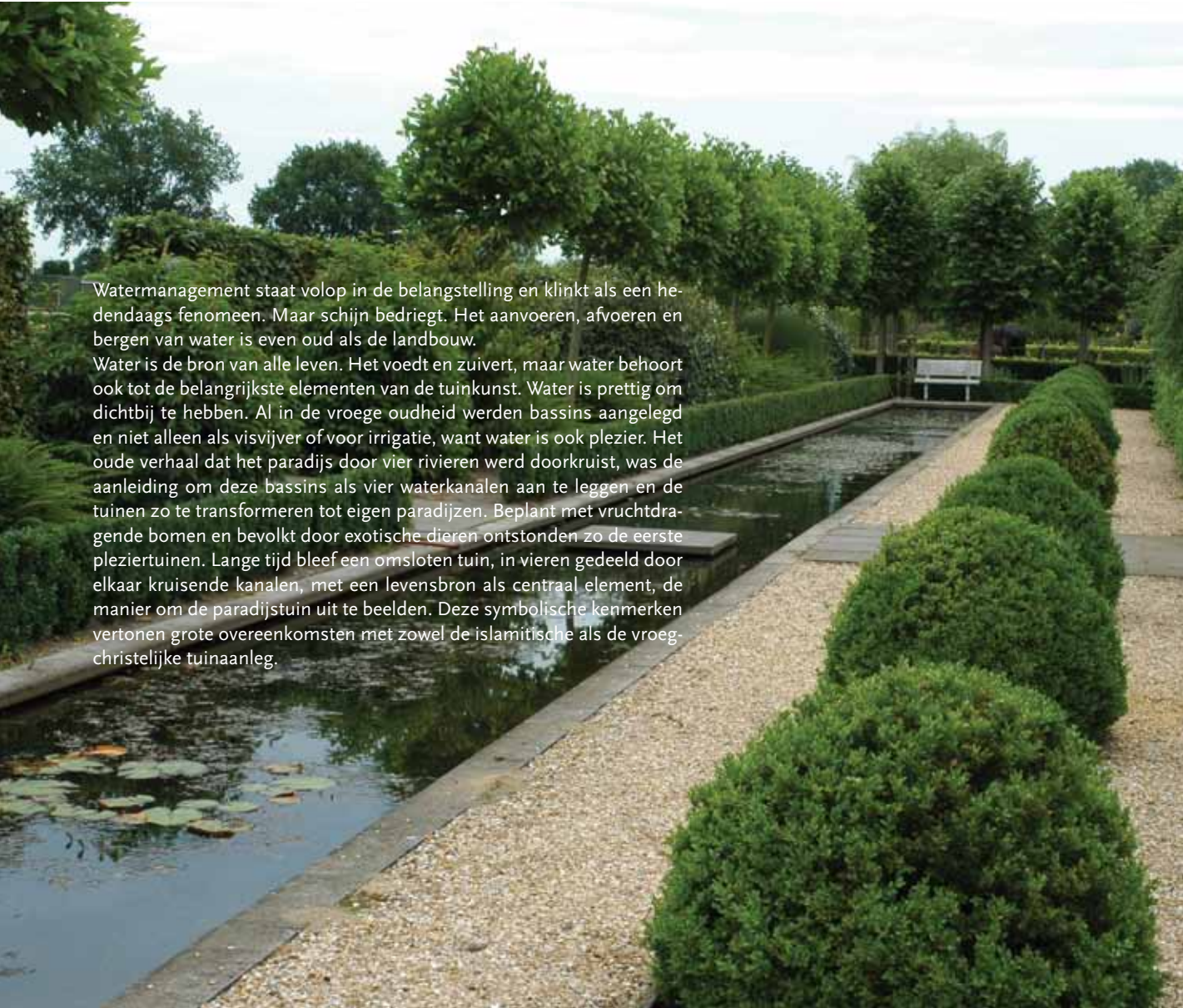
Respect voor water

Deze vorm van tuinaanleg werd zeer waarschijnlijk vanaf de achtste eeuw door de Moren in Europa geïntroduceerd. Toen de Arabieren in 637 Perzië veroverden, hebben ze niet alleen paradijselijke tuinen, maar ook een hoogwaardig irrigatiesysteem aangebracht. Hierdoor kon smeltend water over lange afstanden naar droge gebieden worden getransporteerd. De Arabieren hebben deze hydraulische kennis overgenomen en verder ontwikkeld. Dit kwam goed van pas toen ze in de daaropvolgende eeuwen Europa en Afrika binnendrongen, zich vestigden én tuinen aanlegden. Het Alhambra en de Generalife in Spanje, aangelegd in de veertiende eeuw, zijn tamelijk goed bewaard gebleven toppers van deze islamitische tuinkunst. Water, de essentie van de islamitische tuin, is hier in al zijn vormen getoond: spiegelende oppervlakken en borrelende, spuitende, klaterende elementen. Een boeiend spel tussen rust en dynamiek. Deze waterwerken illustreren een hoog niveau van waterbeheer en symboliseren niet alleen het aardse paradijs maar zorgen voor de bevoeding, verfrissen de lucht en verjagen insecten. In de tuinen van de Italiaanse renaissance was water minder essentieel, maar het vormde een even onmisbaar en karakteristiek onderdeel. Terwijl de waterkunst in de islamitische tuinen zich respectvol op het element zelf focuste, werd water in de Europese tuinen van de zestiende en zeventiende eeuw steeds meer een showelement van macht en aanzien.

Water toont macht

De grootsheid, veelvoud en de versiering van de waterelementen in de Villa d'Este in de buurt van Rome, is nog bescheiden te noemen naast de alles overdonderende waterwerken van Versailles. Het park Villa d'Este, het meest spectaculaire van de Italiaanse naar barok overgaande renaissancetuinen, is rond 1559 bij een zomerverblijf aangelegd. Zijn schepper, Ligorio, werd beïnvloed door de dichtbij gelegen ruïnes en waterpartijen van de villa van de Romeinse keizer Hadriaan, uit de jaren 118-138, die op zijn beurt weer geïnspireerd raakte door de architectuur van de tuinen in het Midden-Oosten. Ligorio's tuin is een meerassige terrassentuin met grote hoogteverschillen en overal opduikende fantasievolle, sierlijk bewerkte waterdragers. Het is de eerste tuin waarin het water zijn bulderende macht groots kan vertonen. In de tuinen van Versailles bij Parijs laten de barokke waterelementen veel duidelijker de macht van hun schepper zien. Hun indrukwekkende aantallen, afmetingen, bewerking en beeldentaal zijn sindsdien nooit binnen één tuin geëvenaard. De hoogteniveaus zijn beperkter in dit gebied. Daarom krijgt water in de Franse barokke tuin monumentale en theatrale vormen aangemeten

water in de tuin

Eenvoudige, zuivere belijning in de tuinen van Albert Tielens in Hoeve.

Watermanagement staat volop in de belangstelling en klinkt als een hedendaags fenomeen. Maar schijn bedriegt. Het aanvoeren, afvoeren en bergen van water is even oud als de landbouw. Water is de bron van alle leven. Het voedt en zuivert, maar water behoort ook tot de belangrijkste elementen van de tuinkunst. Water is prettig om dichtbij te hebben. Al in de vroege oudheid werden bassins aangelegd en niet alleen als visvijver of voor irrigatie, want water is ook plezier. Het oude verhaal dat het paradijs door vier rivieren werd doorkruist, was de aanleiding om deze bassins als vier waterkanalen aan te leggen en de tuinen zo te transformeren tot eigen paradijzen. Beplant met vruchtdragende bomen en bevolkt door exotische dieren ontstonden zo de eerste pleziertuinen. Lange tijd bleef een omsloten tuin, in vieren gedeeld door elkaar kruisende kanalen, met een levensbron als centraal element, de manier om de paradijstuin uit te beelden. Deze symbolische kenmerken vertonen grote overeenkomsten met zowel de islamitische als de vroeg-christelijke tuinaanleg.

Hemelbolfontein bij Paleis Het Loo.

Respect voor water

Deze vorm van tuinaanleg werd zeer waarschijnlijk vanaf de achtste eeuw door de Moren in Europa geïntroduceerd. Toen de Arabieren in 637 Perzië veroverden, hebben ze niet alleen paradijselijke tuinen, maar ook een hoogwaardig irrigatiesysteem aangebracht. Hierdoor kon smeltend water over lange afstanden naar droge gebieden worden getransporteerd. De Arabieren hebben deze hydraulische kennis overgenomen en verder ontwikkeld. Dit kwam goed van pas toen ze in de daaropvolgende eeuwen Europa en Afrika binnendrongen, zich vestigden én tuinen aanlegden. Het Alhambra en de Generalife in Spanje, aangelegd in de veertiende eeuw, zijn tamelijk goed bewaard gebleven toppers van deze islamitische tuinkunst. Water, de essentie van de islamitische tuin, is hier in al zijn vormen getoond: spiegelende oppervlakken en borrelende, spuitende, klaterende elementen. Een boeiend spel tussen rust en dynamiek. Deze waterwerken illustreren een hoog niveau van waterbeheer en symboliseren niet alleen het aardse paradijs maar zorgen voor de bevoeiing, verfrissen de lucht en verjagen insecten. In de tuinen van de Italiaanse renaissance was water minder essentieel, maar het vormde een even onmisbaar en karakteristiek onderdeel. Terwijl de waterkunst in de islamitische tuinen zich respectvol op het element zelf focuste, werd water in de Europese tuinen van de zestiende en zeventiende eeuw steeds meer een showelement van macht en aanzien.

Water toont macht

De grootsheid, veelvoud en de versiering van de waterelementen in de Villa d'Este in de buurt van Rome, is nog bescheiden te noemen naast de alles overdonderende waterwerken van Versailles. Het park Villa d'Este, het meest spectaculaire van de Italiaanse naar barok overgaande renaissancetuinen, is rond 1559 bij een zomerverblijf aangelegd. Zijn schepper, Ligorio, werd beïnvloed door de dichtbij gelegen ruïnes en waterpartijen van de villa van de Romeinse keizer Hadriaan, uit de jaren 118-138, die op zijn beurt weer geïnspireerd raakte door de architectuur van de tuinen in het Midden-Oosten. Ligorio's tuin is een meerassige terrassentuin met grote hoogteverschillen en overal opduikende fantasievolle, sierlijk bewerkte waterdragers. Het is de eerste tuin waarin het water zijn bulderende macht groots kan vertonen. In de tuinen van Versailles bij Parijs laten de barokke waterelementen veel duidelijker de macht van hun schepper zien. Hun indrukwekkende aantallen, afmetingen, bewerking en beeldentaal zijn sindsdien nooit binnen één tuin geëvenaard. De hoogteniveaus zijn beperkter in dit gebied. Daarom krijgt water in de Franse barokke tuin monumentale en theatrale vormen aangemeten

en overheersen stelsels van waterassen de aanleg. In Nederland ontplooit de renaissance zich in het veel nuchterder Nederlands classicisme. Hier waren noch hoogteverschillen, noch uitgestrekte landerijen aanwezig, maar wel veel rechthoekige, door het aanwezige ‘natuurlijke’ water in repen gesneden percelen. De grootse barok kreeg hier weinig voet aan de grond en bewegend water vervulde een bescheidener rol. Bij Het Loo ligt een mooie reconstructie van een laat zeventiende-eeuwse Hollands-barokke tuin. Stil en bewegend water zijn hier belangrijke ontwerpelementen.

Water natuurlijk

Door de opkomende landschapsstijl nam de populariteit van natuurlijke vijervormen in Nederland tegen het einde van de achttiende eeuw snel toe. Als gevolg hiervan werden de meeste formele waterelementen, zoals bassins, slotgrachten en zichtkanalen vergraven tot stille meren. Het bewegende water werd gepresenteerd met wat watervalletjes en beekjes tussen de kunstmatig opgeworpen heuvels. De natuur diende als voorbeeld. Vloeiende lijnen, vijvers met eilandjes, en liever geen spuitend water, wat onnatuurlijk omhoog ‘viel’. Alles ademde schijnbare eenvoud en ongeunsteldheid. Veel parken en grote tuinen zijn in de negentiende eeuw in deze stijl aangelegd en zijn als zodanig nog te zien.

Neo-islamitisch minimalisme

De naturalistische landschapsstijl blijft zich tot op de dag van vandaag ontwikkelen, maar moet zich steeds meer beperken tot openbare ruimtes. Ook de gemiddelde oppervlakte van een tuin leent zich nauwelijks meer tot vloeiende lijnvoering en de stedelijke omgeving legt eerder geometrische, dan naturalistische vormgeving op. Als antwoord op de verstedelijking ontstond in de twintigste eeuw een nieuwe tuinstijl, waarbij huis en tuin een architectonisch geheel vormden. In deze tuinaanleg werden de meeste waterdragers in de architectuur van het gebouw geïntegreerd, door ze uit dezelfde materialen, zoals baksteen op te bouwen en de rechte lijnen van binnen naar buiten toe door te zetten.

In feite is de vormgeving van de moderne watertuin aan het terugkeren naar de eenvoudige en rechtlijnige renaissance-classicistische stijl. Gezien de ontwikkelingen van de laatste decennia is een nieuwe periode van oude islamitische tuinopvattingen angebroken, die met een meer populair woord minimalisme worden genoemd. Zo keren wij terug tot de essentie van puur water, een met symboliek beladen, glinsterend en levendig tuinoppervlak.

Palacio del Portal, Alhambra

Dit artikel over de betekenis van water in tuinen verschijnt naar aanleiding van de Open Tuinen Gids, die uitkomt samen met dit Tuinjournaal. ‘Water’ staat deze keer centraal in de Open Tuinen Gids. De tuinen waarin water een belangrijke rol vervult, zijn speciaal vermeld. Een vijftal ervan is uitgebreid beschreven.

Donateurs die de Open Tuinen Gids begin april nog niet hebben ontvangen, wordt verzocht een e-mail te sturen naar het NTs-bureau met hun huisadres, zodat de gids alsnog aan hen kan worden toegestuurd.

TUINEN
NEDERLANDSE
STICHTING

Tekst - Marianne van Lidth de Jeude

Fotografie - Tuinen Mien Ruys

Tuinen Mien Ruys Dedemsvaart, geknipte tuin.

Tuinen Mien Ruys Dedemsvaart, gele tuin.

Mien Ruys

excursies in 2009

De NTS gedenkt het tiende sterfjaar van de tuinarchitecte Mien Ruys met twee excursies. Haar tuinen en parken zijn in geheel Nederland te vinden, maar er zijn twee plekken die eruit springen: Dedemsvaart en Bergeijk.

17 mei 2009: Mien Ruys in Bergeijk

Piet Blijenberg, directeur van textielfabriek/weverij ‘De Ploeg’, liet in de jaren vijftig zijn nieuwe fabriek bouwen door de architect Gerrit Rietveld. Hij vroeg Mien Ruys voor de omgeving van de fabriek. Rietveld en Ruys deden daarna meer in Bergeijk. Hij bouwde er particuliere huizen; zij ontwierp er tuinen en een park. Zo werd een Brabants dorp het centrum van de moderne architectuur. In 2008 vierde Bergeijk een halve eeuw ‘De Ploeg’ met een manifestatie rond de twee ontwerpers.

De NTs-excursie op zondag 17 mei 2009 start met ontvangst in de fabriek ‘De Ploeg’ om 10.00 uur. Leo den Dulk, schrijver van de monografie over Mien Ruys, vertelt uitgebreid over haar ontwerpen. Ook zullen de restauratieplannen voor het Ploegpark besproken worden. Er zal een boekentafel zijn. Na de lunch is er een begeleide rondleiding langs de Rietveld/Ruys-objecten. Na de rondleiding is er thee en limonade, plus lekkers voor de kinderen in de fabriek. Er zijn plannen een film over Mien Ruys te vertonen. In de omgeving zijn vele attracties zodat u er een familiedag van kunt maken. Nadere informatie kunt u vinden op www.tuinenstichting.nl. Inschrijven: d.m.v de coupon achter in dit Tuinjournaal.

Kosten voor donateurs en 1 introducté(e): € 38,-, kinderen gratis.

Niet-donateurs: € 45,-. Eigen vervoer. Voor degenen die met het ov komen: graag contact opnemen met het NTs-bureau.

Organisatie Bergeijk:

Robertien Aberson (06-10072723) en Rita den Breeje. (0346-282821)

19 september 2009: Mien Ruys in Dedemsvaart

De tweede Mien Ruys-excursie gaat naar De Tuinen van Mien Ruys te Dedemsvaart, op zaterdag 19 september 2009. Mien Ruys ontwikkelde haar proeftuin in de jaren twintig als onderdeel van de wereldvermaarde vaste plantenkwekerij van haar vader, Bonne Ruys. Zij experimenteerde er met de plantencombinaties, die zij in haar ontwerpen wilde gebruiken. De Tuinen worden nu door medewerkers en vrijwilligers onderhouden.

In een inleidende lezing zal Annet Scholma, directeur van het bureau Mien Ruys te Amsterdam, ingaan op de creatieve spanning tussen de wensen van behoud en de noodzaak van vernieuwing van de Tuinen en andere tuinen van Mien Ruys. Tineke Grin en Ria Brandwacht, tuinvrouwen van de Tuinen, vertellen over het dagelijks werk in de Tuinen en verzorgen de excursie door de Tuinen. Verdere informatie volgt in een volgend Tuinjournaal en op de NTs-website. Organisatie Dedemsvaart: Marianne van Lidth de Jeude.

excursies 2009

Neem deel aan de NTs-excursies voor donateurs

Thema 2009: water

De Nederlandse Tuinenstichting organiseert voor haar donateurs ieder jaar verschillende interessante excursies. In 2009 zijn deze georganiseerd rond het thema 'water'; het thema van de Open Tuinen Gids die op 1 maart verschijnt.

** Open Tuinen van België houdt zich alleen bezig met de openstelling van particuliere tuinen in België. Zij geven ieder jaar een Franstalige en een Nederlandstalige Open Tuinen Gids uit, die sinds vorig jaar ook via het kantoor van de NTs te koop is in Nederland.*

ZATERDAG 6 JUNI 2009

excursie

Apeldoorn

Water in de tuin

Tijdens deze excursie in en rond Apeldoorn staat het thema 'water' centraal. De start is bij kasteel De Cannenburgh in Vaassen, waar de vijvers worden gevoed door sprengen (een door mensen gegraven beekje). Een grote restauratie is nagenoeg afgerond. 's Middags bezoeken we in de buurt van Loenen het laatste, originele papierfabriekje, dat nog wordt aangedreven door het water van een spreng.

In Teuge gaan we naar de Levenstuinen: diverse tuinen met vijvers, op verschillende niveaus aangelegd. Deze vijvers worden kunstmatig gevoed, aangezien het terrein niet in het sprengengebied ligt.

In Apeldoorn bekijken we in het Wilhelminapark en het Verzetstrijderspark onder andere een villa met art deco-elementen in de voortuin en aan de voorgevel en vijvers die ook hier door sprengen worden gevoed. De excursie eindigt om ca. 17.30 uur bij de Cannenburgh.

Kosten - voor donateurs en één introducté bedragen € 45,- pp; overige introductés betalen € 50,- pp, inclusief kopje koffie/thee, lunch, toegang en busvervoer van en naar De Cannenburgh in Vaassen.

< De kasteeltuin van Kasteel Gaasbeek ten zuidwesten van Brussel.

ZATERDAG 26 JUNI 2009

excursie

**Kasteel van Gaasbeek,
België ***

De hoogste beuken van België

Op uitnodiging van onze zusterorganisatie in België kunnen donateurs deelnemen aan een bezoek aan het park en de museumtuin van Kasteel van Gaasbeek in het Pajottenland, ca. 10 km ten zuidwesten van Brussel. Het kasteel ligt midden in een uitgestrekt park dat in de zeventiende eeuw werd aangelegd. De hoogste beuken van België kunt u hier bewonderen. Wij bezoeken de toonaangevende Museumtuin, een ommuurde kasteelmoestuin met een unieke collectie leifruitvormen en -rassen uit de negentiende eeuw. In het park staan enkele historische gebouwen: de Sint Gertrudiskapel, het barokpaviljoen, een neogotische schuur, een achthoekig paviljoen en een triomfboog. Daarnaast bezoeken we de bijzondere particuliere tuin bij het 'Het Baljuwhuis', die speciaal voor onze donateurs wordt opgesteld. Het tuin- en landschapsonwerp van de bekende Belgische tuinarchitect Erik Dhondt is een toonbeeld van tijdloze, hedendaagse tuin- en landschapsarchitectuur in een wettelijk beschermd historisch landschap. Meer informatie over het kasteel van Gaasbeek vindt u op www.kasteelvangaasbeek.be.

Kosten voor donateurs en één introducté bedragen € 35,- pp; overige introductés betalen € 40,-. Inbegrepen zijn de lunch, rondleiding en toegang. De excursie begint bij het Kasteel van Gaasbeek om 11.00 uur.

VRIJDAG 21 AUGUSTUS 2009

excursie

Almere en het Gooi

Groene geheimen in de polder

Vanaf 9.00 uur bent u welkom in het museum De Paviljoens in Almere. Daar bekijken we een film over de kunstwerken die we gaan bezoeken. Vervolgens maken we een rondrit langs enkele landschapskunstwerken die als groene geheimen in de polder verscholen liggen. Eén daarvan is de Groene Kathedraal van Marinus Boezem. Van het nieuwe land met zijn rechte lijnen en prachtige vergezichten gaan we vervolgens naar het Gooi: de kleinschaligheid en het door de eeuwen gegroeide landschap vormen een opvallend contrast met het weidse polderlandschap van zuidelijk Flevoland.

Na de lunch bezoeken we drie particuliere tuinen. Een tuin met een verrassende indeling waar de vaste planten als uit een hoorn des overvloeds de tuin in buitelen. Een tuin met een heuse wijngaard en een aantal karakteristieke oude elementen uit de periode van aanleg die, samen met imposante oude bomen nog steeds bepalend zijn voor de sfeer in deze tuin. Tot slot een tuin met prachtige borders en wuivende grassen. De structuur in deze tuin is aangebracht met prachtige hagen, een niet te missen ontwerp van Piet Oudolf. Rond 17.45 uur bent u weer terug in Almere.

Kosten: donateurs en één introducté € 52,50 pp; overige introductés € 57,50.

U kunt zich voor de excursies aanmelden via de coupon achter in dit nummer van het Tuinjournaal.

De Overtuin: een vriendelijke en voorname plaats in Warnsveld

☞ open tuin in Warnsveld ☞

Tekst - Jet van Dam van Isselt
Fotografie - Brigitte Gentis

Wanneer we via een diepgevroren en wit bepoederd landschap naar Warnsveld rijden, vragen we ons zorgelijk af waar we eigenlijk mee bezig zijn. Het is onze missie om u een tuin te beschrijven voor het Tuinjournaal dat in het voorjaar bij u in de bus ligt, wanneer u na een kille winter en temidden van uw zaaigoed hunkert naar een sappig, groen uitje. Welnu, wij kunnen u verzekeren dat een tochtje naar de Overtuin in Warnsveld uw wens zal vervullen. Terwijl we ons nu vergapen aan de schoonheid van een heel oude tuin, waarvan de structuur zich in haar winterse eenvoud tot op het bot laat zien, worden we tegelijkertijd betoverd door de briefkaart-charme van pasgevalen sneeuw. En dat alles voelt goed!

Jonge meisjes met groene vingers

Het gaat hier om een tuin die in 1832 als Engelse landsschapstuin werd aangelegd en met bijbehorend huis in 1897 werd gekocht door de familie Verloren van Themaat. Twee ongetrouwde dochters uit deze familie stortten zich vol enthousiasme op de tuin en begonnen er tevens vruchtbomen te kweken. Deze twee vooruitstrevende dames bekwaamden zich in het enten van hun vruchtbomen, zodat ze even later een vruchtbomenkwekerij elders in Warnsveld konden bevoorraden met hun eigen entmateriaal. Het verhaal gaat dat ze probeerden de veilingprijzen voor de vruchtenopbrengst te beïnvloeden door de oogst tijdelijk bij hun neef, die het belendende huis bewoonde, in de kelder te dumpen. Een moderne manier om later een hogere prijs te genereren. In deze periode werd de Overtuin ook verrijkt met uitbundige bloemborders.

Lustoord

Latere bewoners hebben nog vele bomen toegevoegd aan dit al bijzondere paradijs, zodat er tenslotte een ware schat aan laan- en sierbomen groeide. Door gebrekkig onderhoud raakte de tuin in verval. In 1986 werd de Stichting Warnsveldse Monumenten de nieuwe eigenaar. Samen met de P.H.B. en de hulp van vele enthousiaste vrijwilligers is de Overtuin inmiddels teruggebracht tot het lustoord dat de oorspronkelijke eigenaars voor ogen moet hebben gestaan.

Wij bewandelen onder leiding van Annette Meesters, bestuurslid van de Stichting, de krakend besneeuwde paden en bewonderen de kale takken van de oudste beschreven Nederlandse honingboom (Sophora) en tulpenboom (Liriodendron) en nog enkele andere eeuwlingen, zoals kastanjes, lindebomen en rode en bruine beuken, voorwaar, geen kleine jongens! Hier en daar zijn, noodgedwongen, bomen verwijderd. Het is zeer verheugend om te horen dat de Stichting Warnsveldse Monumenten en de PHB er alles aan doen om ervoor te zorgen dat zieke en dode exemplaren worden vervangen tot optimale instandhouding van het project. We zien een rond perk waarin zich de knoestige takken van een blauwe regen rond hun staketsel wringen. Nu nog met een hoog Anton Pieck-gehalte, maar later, overladen met zijn blauwe bloemenpracht, zeker van een oogverblindende schoonheid! In het voorjaar zullen stinzenplanten hun kopjes opsteken en gaan de paden zich roeren in hun poel.

Drie muzen

Naast de tuin die meer dan een hectare groot is en waarin men zich al wandelend kan wanen in een eeuw geleden, zeker omdat er het oude gerestaureerde tuinmeubilair en twee tuinhuisen in volle glorie staan te pronken, is er ook een ruimte waarin regelmatig exposities en muziekavonden worden gehouden. Zo weten ten minste drie muzen zich verzekerd van een veilig onderkomen in Warnsveld. En zo weet de Nederlandse Tuinenstichting dat hier echt toekomst is voor de historie!

U kunt de Overtuin bezoeken met uw tuinclub na afspraak. Daarnaast kunt u naar de open tuindagen van de Overtuin gaan of via www.kastelenentuinen.nl een tochtje bedenken. U vindt de Overtuin in de Open Tuinen Gids onder nr. 91.

*Adres de Overtuin:
Molenstraat 6, 7231 KN Warnsveld
Telefoon: 0575-559989 Website: www.deovertuin.nl
E-mail: info@deovertuin.nl*

Annette en Erik Meesters bij de blauwe regen.

Een kijkje in de keuken van de Monumentencommissie

De Monumentencommissie bestaat uit elf leden, die allen werken of gewerkt hebben in de “groene wereld”, maar met diverse achtergronden. Een gemêleerde groep dus, waarin veel kennis aanwezig is. Tijdens vergaderingen worden onder andere de nieuwe meldingen doorgenomen. Meldingen die gedaan worden door leden, maar ook door gemeentes met zorgen over bedreigingen van particuliere tuinen, parken, buitenplaatsen en groen in (vesting)steden. In overleg met de provinciale contactpersonen wordt er, afhankelijk van de aard van de melding en in samenspraak met de aanmelder afgesproken hoe er zal worden gereageerd.

Projecten
Voorbeelden van projecten waaraan de Monumentencommissie werkt zijn ruim voorhanden. Hierna volgen enkele die het afgelopen jaar zijn langsgesloopt. Het Park te Rotterdam is door inzet van de NTs het afgelopen jaar op de lijst van groene Rijksmonumenten komen te staan. De NTs gaf adviezen aan gemeenten over de cultuurhistorie van slingertuinen in Groningen, de museumtuin te Den Bosch en over een aantal particuliere tuinen, onder andere van Mien Ruijs, waarbij grote ontwikkelingen in de omgeving van de tuin een bedreiging kunnen vormen. Verder leverde de NTs een bijdrage aan de renovatie van het stadspark Trompertswal te Schoonhoven (zie artikel in Tuinjournaal 4 december 2008), maar ook gaf zij een aantal planologisch/ juridische reacties, zoals bij het Volkspark te Leiden (Leidsche Hout) en bij de uitbreidingsplannen rond Het Bisdorp te Haastrecht en de nieuwbouw in Park Arendsdorp te Den Haag. Niet altijd makkelijke zaken en ook niet altijd met het resultaat dat we als NTs zouden willen bereiken. Daarnaast begeleidt en stimuleert de NTs ook diverse groene onderzoeken, zoals op dit moment dat naar de tuinen van mevrouw Canneman door een student aan de Hogeschool van Larenstein. Ook is er door leden van de commissie in 2008 druk gewerkt aan de lijst van Groene Wederopbouwtuinen/parken. De commissie heeft in januari 2009 een reactie gestuurd naar minister Plasterk op het MoMo (Modernisering Monumentenbeleid) en de zorg geuit over de geringe aandacht voor het beheer van het groen.

Nieuwe meldingen voor de Monumentencommissie kunt u doen via: info@tuinenstichting.nl.

De monumentencommissie: vlnr: Henk Barkhof, Marianne van Lidth de Jeude, Quiriene den Oudsten, Annemiek Tromp, Christo van Zweeden, Rita Grothuis. Ontbreken: Piete Bakker, Jan Willem Edinga en Hanny van der Heide.

Het Park te Rotterdam is door inzet van de NTs het afgelopen jaar op de lijst van groene rijksmonumenten gekomen.

BESTUUR NTS
Beline Geertsema-Key, voorzitter; Caroline de Koning, vice-voorzitter, redactiecommissie; Marna Spoon, secretaris; Robert Kreder, penningmeester; Carla de Jonge, excursiecommissie; Marianne van Lidth de Jeude, monumentencommissie; Henk van der Eijk

MONUMENTENCOMMISSIE
Annemieke Tromp, voorzitter; Hannie van der Heide, secretaris; Piet Bakker; Henk Barkhof; Rita Grothuis; Mariël Kok; Christo van Zweeden; Jan-Willem Edinga; Quiriene den Oudsten

EXCURSIECOMMISSIE
Carla de Jonge, voorzitter; Olly Hof-de Boer; Mariëtte Wachter-Aalders; Helma van Vlerken; Marjorie Gisolf; Corry van der Wardt; Ysk Vondeling; Anne Wolff; Lisette van Zandvoort-Gerritsen

OPENTUINENCOMMISSIE
Gonne Doorman-van den Wall Bake, voorzitter; Marianne Bielders-Bergmans; Brigitte Gentis-van Dam Merrett; Lietje de Vree-van den Bergh; Beline Geertsema-Key

REDACTIECOMMISSIE TUINJOURNAAL
Marian Lenshoek-Smeets, hoofdredacteur; Joost Gieskes; Ronald van Immerseel; Caroline de Koning; Éva Kovács; Korneel Aschman

BUREAU NTS
Quiriene den Oudsten, hoofd bureau
Carla Romijn-Schutte (stagiaire); Ellen Kickhefer; Esther van der Sluis

COLOFON
26e jaargang, nummer 1, maart 2009
Een uitgave van de Nederlandse Tuinenstichting. Verschijnt 4x per jaar.
ISSN 1382 - 2659
Oplage: 4.000 exemplaren
Redactie: Redactiecommissie Tuinjournaal
Eindredactie: Hanneke Prins
Vormgeving: ètre Amsterdam, MAT Den Haag

DONATEURSADMINISTRATIE
NEDERLANDSE TUINENSTICHTING:
van ma t/m wo van 10.00 tot 13.00 uur.
E-mail: info@tuinenstichting.nl

NEDERLANDSE TUINENSTICHTING
Nieuwezijds Voorburgwal 75 sous,
1012 RE Amsterdam
T 020 623 50 58 (ma t/m wo van 10.00 tot 13.00 uur)
Website: www.tuinenstichting.nl
E-mail: info@tuinenstichting.nl

Giro 559 54 46 (ING Bank)
IBAN NL28 INGB 0005595446 / BIC INGBNL2A

In dit boek kijkt Gerard A. Rakers (Amsterdam, 1930) terug via ‘de achteruitkijkspiegel’ naar zijn veelbewogen leven. Het is een met vaart geschreven ‘document humain’ geworden vol anekdotes over zijn internationale levensreis, waarbij de dood enkele malen niet ver weg was.

Na een carrière als journalist bij de Wereldomroep streek Rakers samen met zijn partner ArendJan van der Horst neer in Zeeland. Eerst in Baarsdorp waar tuinarchitect Van der Horst een prachtig domein aanlegde. De laatste jaren wonen ze in Middelburg.

‘ArendJan kwam in mijn leven 36 jaar gelden. Ik tel mijn zegeningen één voor één. Heb dak boven mijn hoofd, elke dag te eten. Partner. We hoeven niet te vluchten. Heerlijk toch?’

Dit boek kost € 19,50 en is te bestellen via telefoon: 0118 886 870 / fax: 0118 886 855

NEDERLANDSE TUINENSTICHTING COUPON

AANMELDING NTS - EXCURSIES

Naam: _____

☐ m ☐ v

Straat: _____

nr.: _____

Postcode en plaats: _____

Telefoon: _____

E-mail: _____

Tuinpasnummer: _____

GEeft ZICH OP ALS DEELNEMER AAN:

☐ STINZENFLORA IN FRIESLAND
ZATERDAG 28 MAART 2009
☐ NTS-donateur ☐ niet-donateur of aantal pers.
+1 introducé overige introducés
  49,00 p/p   54,00 p/p

☐ MIEN RUYLS IN BERGEIJK
ZONDAG 17 MEI 2009
☐ NTS-donateur ☐ niet-donateur of
+1 introducé overige introducés
  38,00 p/p   45,00 p/p
(kinderen gratis)
Aantal personen: _____
Aantal kinderen: _____

☐ APeldoORN
ZATERDAG 6 JUNI 2009
☐ NTS-donateur ☐ niet-donateur of aantal pers.
+1 introducé overige introducés
  45,00 p/p   50,00 p/p

☐ KASTEEL VAN GAASBEEK, BELGIË
VRIJDAG 26 JUNI 2009
☐ NTS-donateur ☐ niet-donateur of aantal pers.
+1 introducé overige introducés
  35,00 p/p   40,00 p/p

☐ ALMERE EN HET GOOI
VRIJDAG 21 AUGUSTUS 2009
☐ NTS-donateur ☐ niet-donateur of aantal pers.
+1 introducé overige introducés
  52,50 p/p   57,50 p/p

☐ Voor een bedrag van  
machtigt ondergetekende de Nederlandse
Tuinenstichting te Amsterdam tot een éénmalige
afschrijving van bankrekening:

Datum: _____

Handtekening: _____

VERZOEK OM INFORMATIE EN AANMELDING ALS NTS DONATEUR

Naam: _____

☐ m ☐ v

Straat: _____

nr.: _____

Postcode en plaats: _____

Telefoon: _____

E-mail: _____

Verzoekt toezending van:

☐ Algemene brochure over de NTS

☐ Informatie over de HBO opleiding Groen Ruimtelijk Erfgoed

☐ Jaarverslag 2008 NTS

Meldt zich aan als donateur van de Nederlandse
Tuinenstichting

☐ Voor 1 jaar   42,- (buitenland   45,-)

☐ Voor 5 jaar   168,- (buitenland   180,-)

☐ Junior/student t/m 27 jaar   25,-

GEEF EEN CADEAU

☐ Geeft nieuwe donateur op.

☐ Geeft een donateurschap cadeau aan.

Nieuwe donateur:

Naam: _____

☐ m ☐ v

Straat: _____

nr.: _____

Postcode en plaats: _____

Telefoon: _____

E-mail: _____

Stuur deze coupon aan :
De Nederlandse Tuinenstichting
Antwoordnummer 10685
1000 RA Amsterdam

Hierna ontvangt u een bevestiging en volgt
toezending van het Tuinjournaal, de Open Tuinengids
2009 en de NTS-tuinpas
(waarmee u en een introducé gratis toegang hebben
tot ruim 200 NTS Open Tuinen).

NEDERLANDSE
TUINEN
STICHTING

GARDEN TOURS

TUINREIZEN 2009

Ons nieuwe tuinreizenprogramma 2009 met het meest uitgebreide en veelzijdige tuinreizenaanbod ligt voor u klaar!

Bestemmingen: Benelux, Duitsland, Oostenrijk, Engeland, Schotland, Wales, Ierland, Frankrijk, Italië, Portugal (Madeira), Zuid-Afrika, Japan en twee unieke Garden cruises Nieuw-Zeeland en Australië, "Indian Summer" USA en Canada.

Tevens gespecialiseerd in groepsreizen op maat.

Kijk ook op onze website:
www.gardentours.nl

GARDEN TOURS

James Wattstraat 2a
3261 MB Oud Beijerland
Tel.: 010 - 228 11 00
Fax: 010 - 228 12 99
E-mail: info@gardentours.nl

Stichting Garantiefonds Reisgelden nr. 2284

Karakter en duurzaamheid

U heeft er goed over nagedacht wat voor unieke kast, tafel of (Buiten) keuken in uw inrichting past en wilt dat helemaal naar uw eigen idee laten uitvoeren. U heeft hulp nodig om uw idee uitgewerkt op papier te krijgen. U wilt genieten van de warme uitstraling van puur hout. Houtwerk Hattem is een ambachtelijke meubelmakerij die alle gewenste meubels en keukens voor u kan vervaardigen

www.houtwerk.com

1e Industrieweg 1
8051 CN
Hattem
038-444 1765
info@houtwerk.com

Het Nieuwe Gilde

word donateur

TUIN

NEDERLANDSE
STICHTING

Geniet van de volgende voordelen:

- u ontvangt jaarlijks de Open Tuinen Gids
- de NTs - tuinpas geeft toegang tot de ruim 200 geselecteerde donateurstuinen
- u ontvangt 4 x per jaar het Tuinjournaal
- u kunt advies vragen aan onze deskundige Monumentencommissie
- de NTs - excursies brengen u naar bijzondere tuinen en parken
- u steunt als donateur de doelstellingen van de stichting: het beschermen van waardevol tuinhistorisch erfgoed.

GROENE HISTORIE

GROENE TOEKOMST

WWW.TUINENSTICHTING.NL

NEDERLANDSE TUINENSTICHTING
NIEUWEZIJDS VOORBURG WAL 75 SOUS
1012 RE AMSTERDAM

Voor cultuur die u raakt

Geef, word donateur!

Het Prins Bernhard Cultuurfonds zet zich in voor cultuur en natuurbehoud. Jaarlijks steunen we bijna 4.000 projecten op grote en kleine schaal. Denk aan muziek, toneel, beeldende kunst, letterkunde, natuur en monumentenzorg. Naar welke vorm van cultuur gaat uw interesse uit? Als u donateur wordt, steunt u daarmee de cultuur die u raakt. Donateur bent u al vanaf € 3,- per maand of € 25,- per jaar. Word nu donateur: ga naar www.cultuurfonds.nl